

Трейтяк Д.В.

аспірант,

Національний педагогічний університет

імені М.П. Драгоманова

ЕТАПИ ВИНИКНЕННЯ ГРЕЦЬКИХ ГРОМАД НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

На сьогодні на території України проживає велика кількість, які складають грецьку етнічну меншину. Вони мають досить значний вплив на культурне життя всієї країни. Це спонукає все більше українських науковців звертатися до дослідження історії та культури грецької етнічної меншини на території України. За часи Радянського союзу існував певний брак літератури, присвячений висвітленню діяльності греків України, але в наш час елліністика на Україні стрімко розвивається і постійно доповнюється новими працями та дослідженнями.

Найбільш відомою з поміж інших грецьких громад є громада греків Приазов'я. Саме тут, у Приазов'ї, у середині 20-х років ХХ століття було створено кілька грецьких національних районів у рамках проведення політики коренізації. Проте варто зазначити, що на початку ХХ століття греки мешкали в Україні не лише у Приазов'ї. Велика їх кількість проживала у різних містах України. Тому існує необхідність дати огляд етапам виникнення грецьких громад у різних містах на території України.

Отже, найбільша кількість греків на території України мешкала у Приазов'ї. Грецька громада Північного Приазов'я утворилася наприкінці XVIII століття унаслідок переселення греків із Криму, яке було ініційовано царським урядом. На початку свого існування у Приазовських греків так само як і в Ніжинських були свої органи самоврядування, тобто громада мала офіційно затверджений юридичний статус. Існувала національна територіальна одиниця – Маріупольський грецький округ. Велика кількість грецького населення, що тут проживала, компактність його розміщення – все це стало важливими факторами, які допомогли грекам Приазов'я не асимілювати з населенням регіону та зберегти свою ідентичність, навіть після

ліквідування юридичного статусу меншини. Тому уже у радянські часи саме на них була спрямована політика коренізації.

Третім після Маріупольського та Сталінського округів у Приазов'ї за кількістю грецького населення був Одеський округ (3,5 тисячі осіб) [7]. Найбільше греків мешкало у самій Одесі. Одеса була приєднана до Російської імперії в кінці XVIII століття. У 1795 році місто отримало свою нинішню назву. Вже тоді у місті існувала грецька громада. В той же рік до Одеси прибуло ще сімнадцять родин грецьких купців з різних міст. Уряд запрошував до міста православних підданих Османської імперії і звільняв їх від податків на десять років та надавав прибувавшим сім'ям вигідні кредити. Завдяки цьому значна кількість греків прибувала до Одеси та оселялася тут. Приїжджали як із інших країн, так і з інших міст Російської імперії. Згідно до перепису 1795 року в Одесі грецьке населення становило 10% від загальної кількості, або 224 особи. У наступні роки населення всього міста і відповідно грецької його частини невинно зростало. У подальші роки греки відігравали важливу роль у торгівлі сільськогосподарською продукцією та різними промисловими товарами, грецькі купці становили значну частину серед купців міста.

Однією з найстарших та одночасно найбільших грецьких громад України були греки Ніжина. Ця громада бере свій початок ще в XVII столітті. 3 липня 1696 року вона отримала юридичний статус – тоді Київський митрополит Варлаам Ясинський підписав грамоту, що надавала громаді греків офіційного статусу. В наступні роки грецьке братство Ніжина брало активну участь у торгівельній та підприємницькій діяльності не тільки міста але і всього регіону. Греки Ніжина були досить чисельними, так за свідченнями А.Шафонського їх кількість у 1782 році складала 765 осіб, що було немало для тогочасного міста Ніжина. Згодом у середині XIX століття широкі привілеї та повноваження, що мала громада греків Ніжина були ліквідовані. Громада почала поступово занепадати, але все одно відігравала важливу роль у житті міста.

Також грецькі громади існували у багатьох великих містах України. Ще у XVI столітті в Острозі було відкрито Острозьку академію. Її постійно відвідували дячі освіти та культури з Греції та інших країн. Греками-педагогами в академії викладалася грецька мова, філософія, риторика, теологія. Князь В.К. Острозький особисто запрошував грецьких вчених та церковних діячів для розвитку освіти та культури та

підтримки православ'я. Також греки брали активно участь у братському русі – діяльності православних церковних братств.

У Львові греки почали з'являтися ще у XVI столітті. Тоді місто стало важливим культурним центром Західної України. Це сприяло тому, що до міста з'їжджалися купці, вчені, переселенці, серед яких були і греки. Найбільше греків було серед купців, що займалися торгівлею вин з островів Крит, Родос та інших. Офіційного статусу греки Львова, як наприклад греки Ніжина не мали, проте вони відігравали помітну роль у житті міста. У першій половині XVI століття при храмі Успіння було засновано Львівське братство. Згодом при братстві була відкрита школа, воно отримало права Ставропігії, братство підтримувало багато впливових людей того часу, що свідчить про його розквіт та неабиякий вплив на життя регіону.

На півдні крім Одеси, невеликі грецькі громади існували у містах Херсон та Миколаїв. Херсон було засновано у 1778 році. Відразу після заснування міста сформувалася і його грецька громада. Уже у 1780 році у місті оселилися перші грецькі купці. Окрім переселенців із Греції до грецької громади ввійшло більше сотні греків, які прибули з острова Мінорка у 1784 році. У 1792 році до міста прибув грецький купець Маразлі, який організував торговельні підприємства у Херсоні та Таганрозі.

У Миколаєві грецька громада була сформована на початку XIX століття. Грецькі купці вкладали свої кошти у будівництво церков та навчальних закладів міста. Грецькі торгові дома Херсона та Миколаєва відігравали важливу роль у торгівлі всієї Російської імперії.

Київ на початку XVIII століття стрімко розширювався. Завдяки праві на вільну торгівлю у місті проводилися великі ярмарки та відкривалися торговельні двори. Посеред приїжджих купців з різних країн у місті також прибували і греки. Вони облаштовувалися у місті та відкривали заводи. Більшість грецьких поселенців Києва розташовувалася на Подолі – головному центрі торгівлі тогочасного Києва. Також у 1742 році було побудовано Єкатерининську церкву на Подолі, богослужіння в якій мало відбуватися грецькою мовою – спеціально для грецької громади Києва.

Невелика грецька меншина мешкала у Єлизаветграді. Місто було засновано у 1752 році і невдовзі сюди почали прибувати перші грецькі купці. Для переселенців діяли пільги, що сприяло швидкому росту населення молодого міста. У другій половині XVIII століття греки (в основному вихідці з Ніжина) завдяки поданим клопотанням отримали

право на спорудження у місті грецької церкви. Грецькі купці Єлизаветграду займалася переважно торгівлею з південними містами(Одесою), використовуючи зручне положення міста на перехресті доріг, що вели на південь до чорноморського узбережжя. Пізніше в кінці XVIII століття більшість греків Єлизаветграду переселилася до Маріуполя і на початку 20-х років у місті мешкало лише кілька грецьких родин.

Отже на початку XX століття в Україні можна виділити декілька найбільших регіонів проживання греків – це Приазов'я, Ніжин та Одеський округ. Разом із цими регіонами існувала велика кількість грецьких громад. Всі вони були мало чисельними и переважно розмішувалися у великих містах. Міста південної України заселялися греками протягом XVIII–XIX століття. Тоді у багатьох ще новостворених містах діяли пільги для іноземців, що сприяло притоку іноземних купців в тому числі і греків. Згодом деякі меншини занепали, через ліквідацію своїх повноважень (Ніжин) або через переїзд грецьких родин до іншого регіону (Єлизаветград), проте найбільший осередок греків на Приазов'ї зберігся і в подальшому став територією з якої починалося культурне відродження грецької меншини.

Список використаних джерел:

1. Всесоюзная перепись населения 17 декабря 1926 г. М., 1928.
2. Наулко В.І. Греки України: етнічна історія і сучасні етнонаціональні процеси / В.І. Наулко // Записки історико-філологічного товариства ім. А.А. Білецького. – Київ, 1997. – Т. 1. – С. 63–66.
3. Терентьева Н. Греки в Украине: экономическая и культурно-просветительская деятельность (XVII–XX вв.) / Н. Терентьева. – Київ : Аквілон-Пресс, 1999. – 351 с.
4. ЦДАВО України. Ф. 413. Оп. 1. Спр. 122. Арк. 28.
5. Чернухін Є.К. Грецьке Ніжинське братство: Історіографія та джерела. К., 1998.
6. Якубова Л.Д. Маріупольські греки (етнічна історія) 1778 р. – початок 30-х років XX ст. / Л.Д. Якубова. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 1999. – 331 с.
7. Ялі С. Греки в УСРР / Ялі С. – Харків, 1931. – 208 с.